

رابطه حسابرسی عملکرد با کاهش فساد اداری از طریق افزایش شفافیت، بهبود پاسخگویی و ارتقای اعتماد و درستی

اکبر اعتباریان*

مصطفی عمادزاده**

علی روحانی**

چکیده

در پژوهش حاضر، رابطه حسابرسی عملکرد به عنوان رویکرد علمی و کارآمد در نظارت، بر روی کاهش فساد اداری از طریق افزایش شفافیت، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی مورد بررسی قرار گرفته است. در این تحقیق با استفاده از جدول کهن، مورگان و کرجسای ۲۶۹ نفر به شکل تصادفی هدفمند انتخاب گردید. روش پژوهش از نوع تحقیقات همبستگی و پیمایشی بوده و داده‌های مربوط از طریق دو پرسشنامه محقق ساخته با روایی محتوایی تایید شده از طریق پیش آزمون و پایایی با ضرایب آلفای کرونباخ ۰/۹۲ و ۰/۸۰، استخراج شد. پاسخ‌های به دست آمده با استفاده از روش‌های آمار توصیفی، آزمون ضریب همستگی پیرسون، آزمون t تک نمونه‌ای، t مستقل، تحلیل رگرسیون چند متغیره و تحلیل مسیر مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان داد که استفاده از حسابرسی عملکرد صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی باعث افزایش شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقای اعتماد و درستی خواهد شد و همچنین بین شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقای اعتماد و درستی ناشی از حسابرسی عملکرد صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی با کاهش فساد اداری رابطه معنا دار و مستقیم وجود دارد. علاوه بر این براساس تجزیه و تحلیل رگرسیون چند متغیره شفافیت اطلاعات ناشی از حسابرسی صرفه اقتصادی و کارایی، بهبود پاسخگویی ناشی از حسابرسی اثربخشی و ارتقای اعتماد و درستی ناشی از حسابرسی صرفه اقتصادی بر کاهش فساد اداری موثرتر از سایر متغیرها بوده‌اند.

کلید واژه‌ها: حسابرسی عملکرد، کارایی، صرفه اقتصادی، اثربخشی، شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی، ارتقای اعتماد و درستی، کاهش فساد اداری

* اکبر اعتباریان: دانشیار گروه مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)، گروه علوم تربیتی، اصفهان، ایران

**مصطفی عمادزاده: استاد گروه اقتصاد دانشگاه اصفهان، دانشگاه اصفهان، گروه اقتصاد

*** دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت دولتی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خوراسگان (اصفهان) گروه علوم تربیتی، اصفهان، ایران.

مقدمه

فساد اداری که نقطه مقابل سلامت اداری است، پدیده‌ای است که گریبانگیر اکثر جوامع اعم از توسعه‌یافته و در حال توسعه می‌باشد. در واقع می‌توان گفت، فساد اداری پدیده‌ای همزاد حکومت است. یعنی از زمانی که فعالیت‌های بشر شکل سازمان یافته و منسجمی به خود گرفت، از همان زمان فساد اداری نیز جزء لاینفکی از متن سازمان ظهور کرده است. و کنکاش پیرامون آن نشان می‌دهد که فساد با تاثیر منفی بر کارایی و اثر بخشی نظام مدیریت اداری سبب به هدر رفتن منابع ملی و در نتیجه کاهش اثر بخشی دولت در هدایت امور و سلب اعتماد مردم به دستگاه‌های دولتی و غیردولتی می‌شود. فساد هزینه انجام کارها را افزایش می‌دهد و رشد رقابت‌پذیری را دشوار می‌سازد. فساد اداری مانع سرمایه‌گذاری می‌شود و مسیر رشد و توسعه اقتصادی را با موانع بسیار مواجه می‌سازد و از طریق هدایت ناصواب استعدادها و منابع بالقوه و بالفعل انسانی به سمت فعالیت‌های نادرست برای دستیابی به درآمدهای سهل‌الوصول، زمینه رکود در تمام ابعاد را فراهم می‌سازد (عباس زادگان، ۱۳۸۳).

در سال‌های اخیر پدیده‌هایی همچون اختلاس، رشوه، جعل و سوء استفاده در اکثر سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی مشاهده و سبب بروز نگرانی‌هایی شده و مسئولان را بر آن داشته تا در جهت کاهش فساد به اقدامات اساسی دست زنند. آمار منتشره از طرف سازمان شفافیت جهانی نشان می‌دهد که ایران از نظر سلامت اداری در سال ۲۰۰۸ از کل ۱۸۰ کشور جهان در رتبه ۱۴۱ و در سال ۲۰۰۹ نیز از بین ۱۸۰ کشور جهان رتبه ۱۶۸ و در سال ۲۰۱۲ در میان ۱۷۴ کشور رتبه ۱۳۳ را به خود اختصاص داده است (شفافیت جهانی، ۲۰۰۸، ۲۰۰۹، ۲۰۱۲).

پیشرفت سال‌های اخیر و گسترده‌گی حجم کار، بازنگری سیستماتیک در روش‌های حسابرسی دستگاه‌های نظارتی را امری اجتناب‌ناپذیر نموده و لازم است که این نهادهای عالی‌رتبه نظارتی با تجهیز خود به روش‌ها و استانداردهای حسابرسی کشورهای پیشرفته، بتوانند به نحو مناسب بر سیستم‌های مالی دستگاه‌های اجرایی کشور نظارت نمایند. بر همین اساس در مبارزه با پدیده فساد اداری، نقش دستگاه‌های نظارتی (دیوان محاسبات، سازمان بازرسی، سازمان حسابرسی، وزارت اطلاعات...) از طریق انتخاب روش‌های حسابرسی کارآمد در دستگاه‌های اجرایی تحت رسیدگی دارای اهمیت ویژه‌ای می‌باشد. حسابرسی عملکرد به عنوان رویکرد علمی و کارآمد می‌تواند تاثیراتی بسیار مثبت و راهگشا در کاهش فساد اداری در سازمان و دستگاه‌های اجرایی داشته باشد. یکی از ویژگی‌های اساسی حسابرسی عملکرد، اثرات مستقیم و غیرمستقیم بر مولفه‌های فساد شامل، بهبود پاسخگویی، افزایش شفافیت و ارتقای اعتماد و درستی است که موجب تسریع و تصحیح امور و کاهش فساد و افزایش رضایتمندی مردم از دولت می‌شود. با توجه به برنامه توسعه ملل متحد^۱ UNDP که افزایش در شفافیت، بهبود پاسخگویی و ارتقای اعتماد و درستی را به عنوان عواملی موثر در کاهش فساد می‌داند، نقش اساسی حسابرسی عملکرد به عنوان عاملی در جهت ارتقا و اصلاح نظام اداری، ضرورت پیدا می‌کند. بنابراین نتایج حاصل از این نوع حسابرسی ابزاری مفید برای

شناسایی نارسایی‌ها، جلوگیری از اتلاف منابع و افزایش بهره‌وری می‌باشد. (اعتباریان و همکاران، ۱۳۹۱) با مروری بر مطالعات تجربی در زمینه فساد اداری می‌توان چنین استدلال کرد که مطالعات متعددی درباره اثرات متغیرهای مهم از جمله فناوری اطلاعات، فرهنگ... بر کاهش فساد اداری انجام گرفته است لیکن، آنچه که در این بین دارای اهمیت است، اثرات مستقیم و غیرمستقیم حسابداری عملکرد به عنوان روش علمی و کارآمد از طریق افزایش شفافیت، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی براساس الگوی برنامه توسعه ملل متحد و تاثیر آن بر فساد اداری بوده که موضوع پژوهش حاضر است.

مبانی نظری تحقیق

برنامه توسعه ملل متحد UNDP فساد را بعنوان سوء استفاده از قدرت دولتی و اداری برای منافع شخصی از طریق رشوه، اخاذی، خویشاوندگرایی، تقلب و اختلاس تعریف می‌کند و فساد را مساوی با «افزایش در انحصار قدرت و صلاحدید شخصی و کاهش در پاسخگویی، اعتماد و درستی و شفافیت» می‌داند (UNDP، ۲۰۰۴).

فساد = (انحصار قدرت + صلاحدید شخصی) - (پاسخگویی + اعتماد و درستی + شفافیت)^۲
پاسخگویی و شفافیت، پایه‌های لازم الاجرای نظارت دموکراتیک هستند که بخش دولتی و جامعه مدنی را به تمرکز بر نتایج، پیگیری اهداف روشن، توسعه استراتژی موثر، نظارت بر عملکرد و گزارش آن وادار می‌کند. پاسخگویی، به افراد و سازمان‌های مسئول در برابر عملکرد اشاره دارد و شامل پاسخگویی مالی، پاسخگویی اداری، پاسخگویی سیاسی و پاسخگویی اجتماعی می‌باشد. شفافیت شامل تسهیل دستیابی شهروندان به اطلاعات و درک آن‌ها از سازوکارهای تصمیم‌گیری است. شفافیت بخش دولتی با استفاده از استانداردهای واضح و دستیابی به اطلاعات شروع می‌شود. اعتماد و درستی و راستی بعنوان منزه بودن از ارتشاء و شرایط سالم و مترادف با صداقت می‌باشد (UNDP، ۲۰۰۲)

انحصار قدرت و صلاحدید شخصی دو خصیصه نامطلوب هستند که در بطن دولت شکل گرفته و زائیده قدرت محسوب می‌شوند و این دو ویژگی در تمام دولت‌ها اعم از دولت‌های کهن و نو ظهور وجود دارند و از عوامل اصلی بروز فساد اداری محسوب می‌شوند. براساس تعریف UNDP فساد اداری حاصل وجود انحصار قدرت و صلاحدید شخصی است که هر چه نقش این دو مؤلفه درون دولت، سازمان‌ها و تشکیلات دولتی پررنگ‌تر شود، احتمال بروز فساد نیز بیشتر می‌شود. مطابق با تعریف UNDP ۳ مؤلفه شفافیت، پاسخگویی و اعتماد به عنوان عوامل تعدیل‌کننده انحصار قدرت و صلاحدید شخصی و در نتیجه کاهش فساد اداری محسوب می‌شوند (UNDP، ۲۰۰۴).

شفافیت

شفافیت در دنیای امروزی که گرایش به سمت جهانی شدن شدت گرفته است، از اهمیت ویژه‌ای

برخوردار است، زیرا جهانی شدن اقتضاء می‌کند اطلاعات و ارتباطات مرزهای جغرافیایی را در نوردد و دولت‌هایی که بتوانند اطلاعات خود را به صورت شفاف در اختیار دیگران قرار دهند از دیدگاه بین‌المللی از مشروعیت ویژه‌ای برخوردارند. در کشورهایی که سیستم سیاسی و اقتصادی آن‌ها از شفافیت لازم برخوردار نیست طبیعتاً نسبت به سایر کشورها از کارایی و ثبات کمتری برخوردار هستند. (برین^۳، ۲۰۰۰). زمانی که روش‌های انجام کار دولتی براساس اصول قانون و مشخص نباشد و تبانی و زدوبندهای سیاسی روش انجام کارها را مشخص کند، یافتن اشخاص مسئول در ارتباط با کارها و پیگیری منشاء فسادها، کاری بسیار مشکل می‌باشد. پایین بودن شفافیت، باعث بدبینی و ناامیدی مردم نسبت به سیستم دولتی می‌شود که نهایتاً نارضایتی عمومی را به دنبال دارد، از طرف دیگر فقدان شفافیت، ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری را تا حد زیادی تحت تاثیر قرار می‌دهد و بر روابط خارجی دولت با سایر کشورها نیز تاثیر منفی دارد. فقدان شفافیت اطلاعات، می‌تواند پیامدهای منفی ناشی از پایین بودن شفافیت اقتصادی را تقویت نماید و نهایتاً باعث پایین آمدن کارایی در سطح ملی شود (آرمسترانگ^۴، ۲۰۰۵).

شاید مهم‌ترین دلیل اشاعه فساد اداری نبود ساختارهای روشن و شفاف انجام امور در سازمان‌هاست. در محیط‌های اداری غیرشفاف و مبهم، امکان کجروی‌های اداری افزایش می‌یابد و انجام رفتارهای فساد آلود تسهیل می‌شود. بنابراین شاید به جرأت بتوان ادعا کرد که کارآمدترین و موثرترین شیوه‌های مبارزه با فساد اداری خروج از فضای تاریک و مبهم، شفاف‌سازی و روشن ساختن محیط و ساختار اداری است (ابن‌الرسول و خانی‌جاغرق، ۱۳۸۳).

پاسخگویی

پاسخگویی محور اساسی مفهوم حکومت داری خوب محسوب می‌شود. برحسب ادبیات موجود کارکرد مطلوب نظام پاسخگویی باید پیامدهایی از قبیل کارایی و بهبود عملکرد، شفافیت و مشروعیت تصمیمات، حساسیت در قبال مسائل شهروندی، جلوگیری از فساد و جلب اعتماد عمومی را به دنبال داشته باشد (میرسپاسی و باقرزاده، ۱۳۸۶).

پاسخگویی ۵ نوعی مبادله است که طی آن، بخشی از قدرت خود را به نحوی که هر یک از طرفین به دیگری نیاز داشته باشد، مبادله می‌کنند پاسخگویی یکی از ابزارهای کنترل و نظارت بر قدرت و مقابله با سوءاستفاده از قدرت است. اگر قدرت‌ها پاسخگو نباشند، یکسویه و مستبد و فسادانگیز خواهند شد. لازمه دموکراسی داشتن یک سیستم پاسخگویی مناسب است. سازمان‌های دولتی به وسیله مردم و برای مردم ایجاد می‌شوند و می‌بایست در برابر آنها پاسخگو باشند (هیوز، ۱۳۹۲). فقدان پاسخگویی موجب بی‌اعتمادی و در بی‌اعتمادی دموکراسی و شهروندی مفهومی نخواهد داشت (ولف^۵، ۲۰۰۰، به نقل از اعتباریان ۱۳۸۵).

اعتماد، درستی و صداقت

اعتماد عمومی یکی از سرمایه‌های اجتماعی است که وحدت را در سیستم‌های اجتماعی، ایجاد و حفظ نموده و ارزش‌های دموکراتیک را پرورش می‌دهد. اعتماد، شهروندان را به نهادها و سازمان‌هایی که نمایندگان آن‌ها هستند پیوند می‌دهد و بدین طریق مقبولیت و اثربخشی دولت دموکراتیک افزایش می‌یابد (آرمسترانگ، ۲۰۰۵). اصلاح‌سازی از طریق اصلاح تشکیلات، فرایندها، نهادها، فناوری‌ها، فرهنگ‌ها و نیروی انسانی بر مبنای اصل پاسخگویی و شفاف‌سازی، اعتماد عمومی را به عنوان یکی از ارکان حاکمیت هر نظام سیاسی و مبنای مقبولیت آن به ارمغان آورده و اعتماد و اتکال متقابل دولت و ملت را تحکیم می‌بخشد حال آن‌که وظیفه دولت مدیریت صحیح این اعتماد عمومی و افزایش میزان آن است (معاونت برنامه‌ریزی و مدیریت منابع انسانی، ۱۳۸۱).

حسابرسی عملکرد

عبارتست از بررسی قسمت‌های خاصی از سازمان به منظور سنجش نحوه عمل آن‌ها و گزارش نتایج یافته‌ها همراه با پیشنهادات به افراد ذینفع. این نوع حسابرسی معمولاً به اثربخشی، کارایی و صرفه اقتصادی بخش‌های مختلف سازمان می‌پردازد. حسابرسی عملکرد از آنجا که دارای استانداردهای مشخص یا الزامات قانونی لازم الاجرا نمی‌باشد نسبت به حسابرسی صورت‌های مالی و حسابرسی رعایت مستلزم کاربرد قضاوت بیشتری است (ارباب‌سلیمانی و نفری، ۱۳۹۱).

صرفه اقتصادی

صرفه اقتصادی به معنای حداقل کردن هزینه‌های تحصیل منابع مورد نیاز با حفظ کیفیت مورد نظر می‌باشد. (کمتر هزینه نمودن) حسابرسی صرفه اقتصادی پاسخ سؤالاتی از قبیل پرسش‌های ذیل را ارائه می‌نماید: آیا روش‌های انتخاب شده یا تجهیزات تامین شده (داده‌ها - Inputs) با کمترین هزینه کسب و متضمن اقتصادی‌ترین روش استفاده از وجوهات عمومی بوده است؟ آیا منابع فیزیکی یا مالی، و انسانی با رعایت صرفه اقتصادی تحصیل شده است یا خیر؟ (بنی‌فاطمی، ۱۳۸۳).

کارایی

طبق تعریف کمیته حسابرسی عملیاتی سازمان حسابرسی «کارایی^۷ عبارتست از نسبت نتایج بدست آمده از عملیات (ستانده) به منابع مصرف شده (داده). عملیات کارا عملیاتی است که با استفاده از روش‌های بهینه، حداکثر بازده (ستانده) را با صرف حداقل منابع (داده) تامین نماید». طبق این تعریف، کارایی عبارت است از:

- دستیابی به هدف‌ها با حداقل هزینه ممکن.

- چگونگی رسیدن به هدف‌ها از طریق به کار گرفتن شیوه‌هایی که از حداقل امکانات، حداکثر بازده را به دست آورد (فاوچی، ۱۳۸۷، ص ۲۲).

اثر بخشی

اثر بخشی میزان دستیابی به اهداف تعیین شده می‌باشد (خردمندانه هزینه کردن) البته اهدافی که در اثر بخشی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد گستره وسیعی داشته و می‌تواند شامل ستانده‌ها، نتایج، و آثار فعالیت مورد رسیدگی گردد. حسابرسی عملکرد در بررسی اثر بخشی، شامل ارزیابی اثر بخشی سرمایه‌گذاری‌ها و برنامه‌های دولت و یا هر یک از اجزاء آن، یعنی اطمینان از این که اهداف اولیه و نهایی حاصل گردیده است. (بنی‌فاطمی، ۱۳۸۲).

پیشینه تحقیق

در زمینه بررسی رابطه حسابرسی عملکرد با کاهش فساد اداری مطالعه‌ای صورت گرفته است و بیشتر مطالعات به تاثیر متغیرهای دیگری مانند فناوری اطلاعات ارتباطات، دولت الکترونیک، فرهنگ سازمانی، دموکراسی، آزادی اقتصادی... بر فساد مورد بررسی قرار گرفته است. در ادامه به مهم‌ترین مطالعات مشابه انجام یافته داخلی و خارجی پرداخته می‌شود.

روحانی (۱۳۹۰) در پژوهشی تحت عنوان رابطه بین حاکمیت دولت الکترونیک با کاهش فساد اداری مورد مطالعه در دستگاه‌های اجرایی در سطح استان اصفهان تاثیر استفاده از اتوماسیون اداری و اینترنت را بر کاهش فساد اداری در مولفه‌های شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی مورد بررسی قرار داد. نتایج این پژوهش حاکی است که شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از حاکمیت دولت الکترونیک (استفاده از اینترنت و اتوماسیون اداری) با کاهش فساد اداری رابطه معنادار و مستقیم دارد.

صادقی و همکارانش (۱۳۸۷) در مطالعه‌ای اثرات تمرکززدایی مالی بر کنترل فساد را بررسی می‌کنند. در این مطالعه در قالب یک الگوی اقتصادسنجی، با استفاده از داده‌های ترکیبی مقطعی - سری زمانی ۴ ساله و ۵۰ کشور و با به کارگیری روش «پانل دیتا» ارتباط بین تمرکززدایی و فساد بررسی می‌شود. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که ارتباط مستقیمی بین شاخص‌های توسعه اقتصادی و انسانی با کنترل و ریشه‌کنی فساد برقرار بوده، به گونه‌ای که با بهبود سطح رفاه اقتصادی جامعه و توسعه علمی و سلامت آن، جامعه به سوی سلامت اداری و اقتصادی نیز هدایت می‌شود.

جهانبخش (۱۳۸۷) در پایان نامه خود به بررسی تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر فساد اداری مالی در سازمان مرکزی بانک رفاه پرداخته است. وی تاثیر فناوری اطلاعات را بر بهبود ارتباط بین کارمند و ارباب رجوع، ارتقاء آگاهی ارباب رجوع نسبت به قوانین و مقررات، افزایش شفافیت اطلاعات و بهبود پاسخگویی سنجیده است و نتایج تحقیق وی نشان داد که بین استفاده از فناوری اطلاعات

و این چهار مولفه رابطه معنی‌داری وجود دارد و در نهایت استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات و سبب کاهش فساد اداری می‌شود.

ثقفی و همکارانش (۱۳۸۶) تحقیقی در ارتباط با رابطه بین دولت الکترونیک و فساد اداری انجام دادند که نتیجه این تحقیق بیان می‌کند با توجه به نقش دولت الکترونیکی در شفاف‌سازی و قابلیت نظارت بر عملکرد کارکنان، دولت الکترونیک باعث کاهش فساد اداری می‌شود.

قلی‌پور (۱۳۸۴) در پژوهشی تحت عنوان تحلیل رابطه الگوی حکمرانی خوب و فساد اداری تلاش نموده است با رویکردی نوین، ریشه فساد اداری را فراتر از عوامل شکلی و خرد تحلیل نموده و با دید کلان و جامع نگر به بررسی موضوع بپردازد. در این راستا به تحلیل فساد و الگوی حکومت داری پرداخته و بر این نکته تاکید دارد که فساد متاثر از نوع رابطه دولت با سایر بخش‌ها و نقش جایگاه و کار ویژه آن در جامعه است. بر این اساس الگوی حکومت خوب را به عنوان الگوی نوین در جهت کاهش فساد و افزایش سلامت اداری معرفی می‌کند و به تبیین رابطه بین الگوی یاد شده و فساد اداری می‌پردازد.

تقوی (۱۳۸۵) در مقاله‌ای با عنوان تاثیر فرهنگ سازمانی بر فساد اداری از طریق مطالعه تطبیقی ارائه شده ابعاد فرهنگی تحقیقات هافستده و گزارش سازمان شفافیت (۲۰۰۲) در کشورهای دارای رتبه اول تا دهم مورد بررسی قرار گرفته است. رویکرد اصلی این مقاله با توجه به تاثیر متقابل فرهنگ سازمانی و فساد، بر اساس مدل ارائه شده، بر آن توجه دارد که فرهنگ سازمانی قوی با ابعاد مورد نظر هافستده از جمله فاصله قدرت پایین، فردگرایی و ابهام‌گریزی و تاثیرات این ابعاد در بروز عدالت خواهی، جلوگیری از تبعیض و حاکمیت شفافیت، می‌تواند باعث مهار فساد و مانعی در فراگیر شدن آن و نهایتاً منجر به رونق و رشد و بالندگی جامعه شود و نیاز به برخورد‌های قهر آمیز و تنبیه را (با توجه به عوارض نامطلوب آن) تا حد زیادی کاهش دهد.

برتوت^۸ و همکارانش (۲۰۱۰) در مقاله‌ای با عنوان «استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در ایجاد فرهنگ شفافیت: دولت الکترونیک و رسانه‌های اجتماعی به عنوان ابزارهای آزادی و ضد فساد برای جوامع»، به بررسی اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات در ایجاد شفافیت پرداخته‌اند. در این مقاله آمده است که دولت‌ها در سال‌های اخیر برای افزایش شفافیت و روشنی (باز بودن) در اعمال خود اقدامات زیادی کرده‌اند و فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات به عنوان ابزاری راحت و مقرون به صرفه در ترویج باز بودن و شفافیت و کاهش فساد دیده شده است. دولت الکترونیک نیز به عنوان تلاش‌هایی در جهت شفافیت جامع مورد استفاده قرار گرفته است. این پژوهش اثرات بالقوه اطلاعات و فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات به ویژه دولت الکترونیک و رسانه‌های اجتماعی را روی نگرش‌های فرهنگی درباره شفافیت کشف کرد. نتایج نشان داد که فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات سبب ایجاد جوی روشن و سبب قطع رفتارهای فاسد می‌شود.

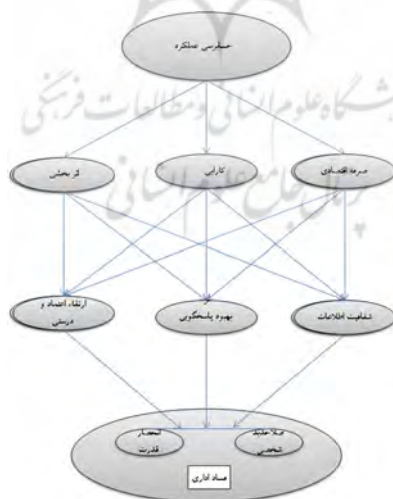
جنسین، لی و رحمان^۹ (۲۰۱۰) در تحقیقی تحت عنوان یافتن رابطه فساد و پاسخگویی شرکت‌ها با بررسی در سطح شرکت‌های ملی با توجه به این که ۴۴۰۰۰ شرکت را در ۷۲ کشور مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه

دست یافتند که مهم‌ترین عامل فساد در این شرکت‌ها، پاسخگویی‌های دروغین می‌باشد و علت عمده دروغ‌گویی و مجهول بودن اطلاعات در این شرکت‌ها، پایین بودن آزادی مطبوعات در این کشورها است.

چی لیو^{۱۰} و همکارانش (۲۰۱۰) تحقیقی با عنوان «آیا اینترنت می‌تواند فساد را کاهش دهد؟» انجام دادند که مطالعه‌ای براساس مدل تابلویی داده‌های پویا بود. در این مطالعه آنها به بررسی اثر اینترنت در کاهش فساد با استفاده از یک پنل که شامل ۷۰ کشور از سال ۱۹۹۵-۲۰۰۵ بود، پرداختند. نتایج تحقیق آنها نشان داد که تاثیر اینترنت بر کاهش فساد از نظر آماری معنی‌دار است اما قابل توجه نیست. یافته‌های تجربی از توانایی اینترنت در کاهش فساد بود اما با این حال توانایی بالقوه آن باید به طور کامل درک شود.

کیم و چو^{۱۱} (۲۰۰۵)، در مقاله‌ای با عنوان «رسیدن به شفافیت اداری از طریق سیستم‌های اطلاعات: مطالعه موردی در دولت مرکزی شهر سئول»، به بررسی شفافیت اداری با استفاده از سیستم‌های اطلاعات پرداخته‌اند. آن‌ها دریافته‌اند که سیستم‌های اطلاعات به طور فزاینده‌ای سبب افزایش کارایی اداری در بخش دولت‌های محلی و دولت مرکزی می‌شود و همچنین سبب بهبود شفافیت در امور مدنی می‌شود. سیستم OPEN در دستیابی به شفافیت در مدیریت مدنی در دولت مرکزی سئول در کره جنوبی کمک کرد. در آخر این مطالعه به بررسی عوامل موفقیت در سیستم OPEN مثل رهبری و مدیریت نیرومند دولت مرکزی، توسعه فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و نگرش‌های کارکنان می‌پردازد.

لییوز^{۱۲} (۲۰۰۷) تحقیقی تحت عنوان شناسایی فساد از طریق مقایسه تطبیقی انجام داد و ارتباط بین دموکراسی و فساد را با در نظر گرفتن تئوری انتخاب عمومی و تئوری مدرنیزاسیون در ۱۴۱ کشور مورد بررسی قرار داد. نتایج این مطالعه نشان داد که افزایش دموکراسی از طریق کاهش مداخلات دولت مخصوصاً در زمینه اقتصادی باعث کاهش فساد می‌گردد.

مدل مفهومی تحقیق

سؤالات تحقیق

۱. آیا استفاده از حسابرسی عملکرد (صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی) باعث افزایش شفافیت، بهبود پاسخگویی اطلاعات و ارتقاء اعتماد و درستی در دستگاه‌های اجرایی می‌شود؟
۲. گرایش به کاهش فساد اداری تا چه میزان در دستگاه‌های اجرایی وجود دارد؟
۳. آیا بین شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از حسابرسی عملکرد (صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی) با کاهش فساد اداری در دستگاه‌های اجرایی رابطه معنی دار وجود دارد؟
۴. نتایج حاصل از بررسی رگرسیون چندگانه بین شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از حسابرسی عملکرد (صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی)، فساد اداری را چگونه تحت تاثیر قرار می‌دهند؟

روش تحقیق

از آنجایی که این تحقیق به تعیین و توصیف ویژگی‌های وضعیت موجود می‌پردازد در قلمرو تحقیقات توصیفی است. و چون به بررسی نظرات و ترجیح‌های افراد از طریق پرسشنامه می‌پردازد تحقیق پیمایشی است. هدف تحقیقات پیمایشی شناخت صفات، ویژگی‌ها، عقاید، نگرش‌ها، رفتارها و سایر مسائل افراد یک جامعه از طریق مراجعه به آنهاست (حافظ نیا، ۱۳۸۸).

جامعه آماری در تحقیق فوق بایستی به نحوی انتخاب شود که آشنایی کامل به حسابرسی عملکرد داشته و مضافاً این که قادر باشند تاثیرات آن را بر فساد اداری تجزیه و تحلیل نمایند. با توجه به قاعده فوق جامعه آماری این تحقیق حسابرسان دیوان محاسبات، کارشناسان بودجه، حسابداران، ذی‌حسابان و مدیران امور مالی، رئیس، مدیران کل و عامل دستگاه‌های اجرایی و شرکت‌های دولتی اصفهان که در سال ۱۳۹۱ حدود ۹۰۰ نفر گزارش گردید، برای تعیین حجم مورد نیاز برای این پژوهش، از جدول کوهن، مورگان و کرجسای^{۱۳} استفاده گردید (دانایی فرد و همکاران، ۱۳۹۰). با استناد به این جدول، تعداد نمونه مورد نیاز برای این تحقیق به شکل تصادفی هدفمند شده ۲۶۹ نفر به دست آمد. جهت انجام این تحقیق دو پرسشنامه محقق ساخته استفاده گردید. پرسشنامه اول شامل ۳۸ سؤال بسته بوده که براساس مدل نظری و سؤال‌های تحقیق تبیین و طراحی شده‌اند. سؤالات این بخش براساس طیف عقیده سنج لیکرت ۵ گزینه‌ای طرح‌ریزی شده و از پاسخگویان درخواست گردیده است که پاسخ هر سؤال را با انتخاب یکی از گزینه‌های «کاملاً موافق، موافق، بدون نظر، مخالف، کاملاً مخالف» مشخص نمایند. بنابراین نتایج سؤالات این بخش نشان‌دهنده دیدگاه و نگرش حسابرسان دیوان محاسبات، کارشناسان بودجه، حسابداران، ذی‌حسابان و مدیران امور مالی، رئیس، مدیران کل و عامل دستگاه‌های اجرایی و شرکت‌های دولتی اصفهان را در رابطه با میزان شفافیت، پاسخگویی، اعتماد و درستی مورد سنجش قرار می‌دهد. پرسشنامه دوم نیز شامل ۱۰ سؤال

با طیف لیکرت در مورد فساد اداری می‌باشد. سوالات این بخش براساس طیف عقیده‌سنج لیکرت پنج گزینه‌ای طرح‌ریزی شده است و از پاسخگویان درخواست گردیده است که پاسخ هر سؤال را با انتخاب یکی از گزینه‌های «بسیار زیاد، زیاد، بدون نظر، کم، بسیار کم»، مشخص نمایند.

جهت بررسی هر چه بیشتر روایی پرسشنامه مورد استفاده، پرسشنامه اولیه تهیه و مراحل تنظیم آن به رویت اساتید و مشاور و تعدادی از صاحب‌نظران در حوزه این تحقیق رسیده و پس از اجرای پیش‌آزمون در یک نمونه ۲۰ عضوی نسبت به اصلاحات نهایی اقدام گردیده و در نهایت پرسشنامه نهایی تنظیم گردید که بر این اساس می‌توان گفت روایی وسیله اندازه‌گیری به طریق محتوایی حاصل گردیده است.

در خصوص بررسی پایایی پرسشنامه مورد استفاده در این تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ^{۱۴} استفاده شده است که پس از جایگذاری مقادیر حاصل از اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه اولیه در انجام پیش‌آزمون در یک نمونه ۲۰ عضوی، آلفای کرونباخ محاسبه شده برای پرسشنامه اول برابر ۰/۸۳۹ و برای پرسشنامه فساد اداری برابر ۰/۸۰ برآورد گردید.

جدول (۱) ضریب آلفای کرونباخ گویه‌ها و کل پرسشنامه حسابداری عملکرد و فساد اداری

مؤلفه‌ها	سؤالات	ضریب آلفای کرونباخ
شفافیت اطلاعات	۱ تا ۱۰	۰/۸۵۲
صرفه اقتصادی	۱ تا ۱۰	۰/۸۴۴
کارایی	۱ تا ۱۰	۰/۸۰۹
اثربخشی	۱ تا ۱۰	۰/۸۱۴
بهبود پاسخگویی	۱۱ تا ۲۵	۰/۸۷۴
صرفه اقتصادی	۱۱ تا ۲۵	۰/۸۰۸
کارایی	۱۱ تا ۲۵	۰/۸۱۳
اثربخشی	۱۱ تا ۲۵	۰/۸۰۱
ارتقای اعتماد و درستی	۲۶ تا ۳۸	۰/۹۰۸
صرفه اقتصادی	۲۶ تا ۳۸	۰/۸۰۵
کارایی	۲۶ تا ۳۸	۰/۸۰۴
اثربخشی	۲۶ تا ۳۸	۰/۸۲۹
کل حسابداری عملکرد صرفه اقتصادی	۱ تا ۳۸	۰/۸۵۶
کل حسابداری عملکرد کارایی	۱ تا ۳۸	۰/۸۳۹
کل حسابداری عملکرد اثربخشی	۱ تا ۳۸	۰/۸۵۶
کل حسابداری عملکرد	۱ تا ۳۸	۰/۹۲۶
فساد اداری	۱ تا ۱۰	۰/۸۰۷

نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل سؤالات پژوهش

با توجه به جدول ۲، چون t محاسبه شده از t جدول، در سطح $p \leq 0/05$ بزرگ‌تر بود، بنابراین حسابداری عملکرد (صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی)، باعث افزایش شفافیت در دستگاه‌های اجرایی می‌شود و مطابق یافته‌های جدول ۳ بین شفافیت اطلاعات ناشی از حسابداری عملکرد (صرفه

اقتصادی، کارایی و اثربخشی) و کاهش فساد اداری در سطح $p \leq 0.05$ رابطه وجود دارد. ضریب تعیین $r^2 = 0.307$ به معنای این است که ۳۰ درصد از تغییرات کاهش فساد اداری می‌تواند ناشی از تغییرات در شفافیت اطلاعات ناشی از حسابرسی عملکرد (صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی)، باشد. براساس یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده در خصوص بعد شفافیت اطلاعات می‌توان این گونه بیان داشت که حسابرسی عملکرد (صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی) سبب بهره‌مندی تمام ذی‌نفعان از اطلاعات به موقع و مناسب، دریافت اطلاعات از منابع موثق، کاهش ابهام و تعارض در قوانین و مقررات (افزایش شفافیت در قوانین و مقررات، کاهش تعدد قوانین، کاهش تغییرات سریع در قوانین، کاهش تفسیرپذیری قوانین و مقررات، کاهش نارسایی قوانین و مقررات، کاهش خلأ قانونی)، افزایش کنترل دستگاه‌های اجرایی مرکزی نسبت به عملکرد واحدهای مربوطه و وابسته، افزایش دقت و سرعت در تصمیم‌گیری، افزایش آگاهی دستگاه‌های اجرایی از بخشنامه‌ها و قوانین و مقررات، افزایش و تقویت کنترل و نظارت توسط مدیران در دستگاه‌های اجرایی، کاهش زمینه‌سازهای فرهنگی فساد (قانون‌گریزی، سیاسی کاری، پارتی بازی به عنوان یک شیوه فرهنگی انجام کار، قانون‌گریزی، عدم یا ضعف در پاسخگویی، نبود نقد و پرخاشگری در جامعه)، شفافیت در مصرف منابع مالی، افزایش نیاز مدیران به تبادل اطلاعات مالی و عملکردی با سایر دستگاه‌ها، کاهش گزارشات خلاف واقع از سوی مدیران می‌شود. نتیجه این سؤال با بخشی از مفهوم تحقیق آرمسترانگ (۲۰۰۵) با عنوان (صداقت، شفافیت و پاسخگویی در مدیریت دولتی: تمایلات اخیر، توسعه‌های ملی و منطقه‌ای و پدیدار شدن مسائل)، شفافیت را در اصلاح مدیریت اداری موثر می‌داند؛ هال (۲۰۰۴) در تحقیق خود به این نتیجه رسید که شفافیت با توانمندسازی و عملکرد شغلی مدیران واحدهای کاری در سازمان تولیدی استرالیا رابطه دارد؛ همخوانی دارد. به نظر می‌رسد شفافیت کار هر یک از افراد سازمان به تعهد، مسئولیت‌پذیری و ارائه خدمات با کیفیت‌تر توسط آن‌ها در سازمان کمک کرده، شرایط عملکرد بهتر او را فراهم می‌سازد. این همخوانی می‌تواند ناشی از نگرش یکسان کارکنان در سازمان‌های مذکور مورد مطالعه نسبت به اهمیت شفافیت کاری در عملکرد بهتر باشد.

جدول ۲ آزمون t تک نمونه‌ای مربوط به تأثیر استفاده از حسابداری عملکرد صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی در شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی

P	N	درجه آزادی	T	میانگین	متغیرها	
۰/۰۰۰	۲۶۹	۲۶۸	۵/۹۱	۳/۱۵۹	حسابرسی صرفه اقتصادی	شفافیت اطلاعات
۰/۰۰۰	۲۶۹	۲۶۸	۷/۵۰	۳/۸۶	حسابرسی کارایی	
۰/۰۰۰	۲۶۹	۲۶۸	۸/۸۰	۳/۴۷	حسابرسی اثر بخشی	
۰/۰۰۰	۲۶۹	۲۶۸	۹/۱۴	۳/۳۴	هر ۳ مورد	
۰/۰۰۰	۲۶۹	۲۶۸	۶/۲۹۶	۳/۲۹	حسابرسی صرفه اقتصادی	بهبود پاسخگویی
۰/۰۰۰	۲۶۹	۲۶۸	۷/۶۴	۳/۳۴	حسابرسی کارایی	
۰/۰۰۰	۲۶۹	۲۶۸	۱۲/۸۹	۳/۵۸	حسابرسی اثر بخشی	
۰/۰۰۰	۲۶۹	۲۶۸	۱۱/۰۵۴	۳/۴۰	هر ۳ مورد	
۰/۰۰۰	۲۶۹	۲۶۸	۶/۶۱	۳/۳۰	حسابرسی صرفه اقتصادی	ارتقاء اعتماد و درستی
۰/۰۰۰	۲۶۹	۲۶۸	۷/۹۵	۳/۳۴	حسابرسی کارایی	
۰/۰۰۰	۲۶۹	۲۶۸	۱۰/۵۷۱	۳/۴۷	حسابرسی اثر بخشی	
۰/۰۰۰	۲۶۹	۲۶۸	۹/۸۷	۳/۲۷	هر ۳ مورد	
۰/۰۴۸	۲۶۹	۲۶۸	-/۴۰۴	۲/۹۸	گرایش به کاهش فساد اداری	

با توجه به جدول ۲، چون t محاسبه شده از t جدول، در سطح $p \leq 0/05$ بزرگ‌تر بود، بنابراین حسابداری عملکرد (صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی) باعث بهبود پاسخگویی می‌شود و مطابق یافته‌های جدول ۳ بین بهبود پاسخگویی ناشی از حسابداری عملکرد (صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی) و کاهش فساد اداری رابطه وجود دارد براساس یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده در خصوص بعد پاسخگویی، می‌توان این گونه بیان داشت که حسابداری عملکرد (صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی)، باعث توجه مدیران به نقاط ضعف خود و اقدام جهت اصلاح نقاط ضعف، کاهش بوروکراسی اداری، ارتقاء شایسته‌سالاری و توجه به تخصص و بهسازی آن در دستگاه‌های اجرایی (رضایت کارکنان و بهبود پاسخگویی در ارتباط با منابع انسانی)، سرعت در پاسخگویی به شکایات و رسیدگی به پیشنهادات و انتقادات، نوعی ابزار کنترل و نظارت بر قدرت،

بهبود پاسخگویی مدیران به گروه‌های ذی‌نفع (شرکت‌ها و موسسات، سازمان‌های مردم‌نهاد، انجمن‌ها و گروه‌های صنفی، حرفه‌ای، اجتماعی و سیاسی)، بهبود پاسخگویی مدیران به مسئولان سیاسی و نهادهای سیاسی مسئول، توجه به ضوابط به جای روابط، بهبود پاسخگویی مدیران به مقامات بالاتر اداری، بهبود پاسخگویی مدیران در برابر تامین‌کنندگان منابع مالی مانند وزارت اقتصاد و دارایی و معاونت برنامه‌ریزی و راهبردی، موجب توجه مدیران به هزینه‌های انجام شده و بهبود شیوه‌ها و روش‌های تخصیص منابع، احقاق حقوق ذی‌نفعان و رعایت ارزش‌ها و اعتقادات مورد قبول جامعه در فعالیت‌ها و تصمیمات دستگاه‌های اجرایی می‌شود. نتیجه این سؤال با بخشی از نتیجه پژوهش آرمسترانگ (۲۰۰۵)، که در مقاله‌اش با عنوان (صداقت، شفافیت و پاسخگویی در مدیریت دولتی: تمایلات اخیر، توسعه‌های ملی و

منطقه‌ای و پدیدار شدن مسائل) پاسخگویی را در اصلاح مدیریت اداری موثر می‌داند؛ همخوانی دارد. به نظر می‌رسد پاسخگویی به عملکرد بهتر و مدیریت موثرتر در سازمان‌ها منجر خواهد شد. چرا که لزوم پاسخ دادن به ذی‌نفعان درون و برون‌سازمانی، افراد سازمان را به دقت بیشتر در انجام وظایفشان و دوری از خطا و اشتباه در کار وادار می‌کند. همچنین با تحقیقی که توسط کمیسیون اقتصادی-اجتماعی سازمان ملل (۲۰۰۲)، که به منظور تعیین شاخص‌های حکمرانی خوب برای آسیا و پاسیفیک صورت گرفته است همسویی دارد که براساس نتایج این بررسی ۸ شاخص اساسی به منظور حکمرانی خوب معرفی شدند که دو شاخص اساسی آن پاسخگویی و شفافیت بوده است که براساس شاخص پاسخگویی نه تنها تصمیم‌گیران بخش دولتی، بلکه تصمیم‌گیران در بخش‌های خصوصی و مدنی نیز باید در مقابل ذی‌نفعان خود پاسخگو باشند و براساس شاخص شفافیت، آزاد گذاشتن جریان اطلاعات و قابل دسترسی بودن آن برای همه کسانی که با تصمیمات در ارتباط هستند الزامی می‌باشد (UNESCAP^{۱۵}، ۲۰۰۲).

جدول ۳ ضریب همبستگی بین شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از حسابداری صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی با کاهش فساد اداری

متغیرها	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	آماره p	تعداد	
شفافیت اطلاعات	حسابرسی صرفه اقتصادی	۰/۶۲۷	۰/۳۹۱	۰/۰۰۰	۲۶۹
	حسابرسی کارایی	۰/۴۸۹	۰/۲۳۶	۰/۰۰۰	۲۶۹
	حسابرسی اثر بخشی	۰/۰۵۹	۰/۰۴۳	۰/۰۰۰	۲۶۹
بهبود پاسخگویی	هر ۳ مورد	۰/۵۵۶	۰/۳۰۷	۰/۰۰۰	۲۶۹
	حسابرسی صرفه اقتصادی	۰/۲۳۰	۰/۰۴۹	۰/۰۰۰	۲۶۹
	حسابرسی کارایی	۰/۲۴۹	۰/۰۵۸	۰/۰۰۰	۲۶۹
	حسابرسی اثر بخشی	۰/۰۶۸	۰/۰۹۵	۰/۰۰۰	۲۶۹
ارتقاء اعتماد و درستی	هر ۳ مورد	۰/۱۶۹	۰/۰۷۵	۰/۰۰۰	۲۶۹
	حسابرسی صرفه اقتصادی	۰/۱۸۴	۰/۰۵۰	۰/۰۰۲	۲۶۹
	حسابرسی کارایی	۰/۱۲۲	۰/۰۹۱	۰/۰۰۱	۲۶۹
	حسابرسی اثر بخشی	۰/۱۱۵	۰/۰۶۰	۰/۰۰۲	۲۶۹
	هر ۳ مورد	۰/۱۶۶	۰/۰۶۴	۰/۰۰۰	۲۶۹
کلیه موارد	۰/۳۶۲	۰/۱۳۲	۰/۰۰۰	۲۶۹	

با توجه به جدول ۲، چون t محاسبه شده از t جدول، در سطح $p \leq 0/05$ بزرگ‌تر بود. بنابراین حسابداری عملکرد (صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی)، اعتماد و درستی را در دستگاه‌های اجرایی ارتقا می‌بخشد. مطابق یافته‌های جدول ۳، بین ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از انجام حسابداری عملکرد (صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی) با فساد اداری رابطه معنی‌دار وجود دارد. براساس یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده در خصوص بعد ارتقاء اعتماد و درستی می‌توان این گونه بیان داشت که حسابداری عملکرد (صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی) سبب کاهش اعمال نظر شخصی کارکنان، کاهش ناکارآمدی در انتصاب و ارتقاء کارکنان، کمک به ارزیابی بهتر کارکنان، ارتقاء استانداردهای اجرایی در دستگاه‌های اجرایی، نمایان شدن ضعف خط مشی‌ها و سیاست‌ها و تلاش برای بهبود آنها، کاهش نقض قوانین و مقررات مربوط، کاهش سوء استفاده مالی (اختلاس)، اصلاح و بهبود ناکارآمدی نظام پرداخت کارکنان، کاهش استفاده از رانت اطلاعاتی در دستگاه‌های اجرایی، کاهش سهل‌انگاری و کم‌کاری در انجام وظایف محوله، کاهش تبعیض یا اعمال

غرض یا روابط غیراداری در اجرای قوانین و مقررات، کاهش گرفتن هر گونه وجوه مالی که در عرف رشوه‌خواری تلقی می‌شود، کاهش سوءاستفاده از مقام و موقعیت اداری و افزایش کنترل‌های داخلی می‌شود. تحقیق وسکات (۲۰۰۱)، که به نقش دولت الکترونیک در کاهش فساد پرداخته است و نشان داده که دولت الکترونیک از طریق بهبود اجرای قوانین، کاهش صلاحدید و میل شخصی مقامات اعتماد و درستی را افزایش و در نتیجه فساد اداری کاهش می‌یابد. تحقیق اندرسن (۲۰۰۹) نیز که به اثرات دولت الکترونیک روی شاخص کنترل فساد پرداخته است و نشان داده که دولت الکترونیک در کاهش فساد تاثیر دارد و تحقیق بهاتنگار (۲۰۰۳)، که به نقش دولت الکترونیک با استفاده از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات در دستیابی اعتماد و درستی به عنوان ابزاری در کاهش فساد پرداخته است همخوانی دارد.

به منظور بررسی اثرات هر یک از مولفه‌های شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از حسابرسی عملکرد صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی بر کاهش فساد اداری از آزمون رگرسیون چندگانه استفاده شده است در رگرسیون به دنبال برآورد رابطه‌ای ریاضی بین متغیر مجهول (کاهش فساد اداری) و متغیرهای معلوم (شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی) هستیم. از آنجایی که چند متغیر عمده روی متغیر وابسته (کاهش فساد اداری) تاثیر دارند از رگرسیون چند گانه استفاده می‌شود. در رگرسیون چندگانه فرض خطی بودن رابطه بین متغیرها برقرار است. بر همین اساس معادله رگرسیون چندگانه با ۳ متغیر وابسته به شکل زیر تعریف می‌شود.

جدول (۴-۱) رگرسیون چندگانه بین شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از حسابرسی عملکرد (صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی) و کاهش فساد اداری

متغیر	ضرایب استاندارد شده	آماره t	آماره p
شفافیت اطلاعات	۰/۵۱۵	۹/۲۵۷	۰/۰۰۰
صرفه اقتصادی	۰/۲۰۶	۳/۶۵۶	۰/۰۰۰
کارایی	۰/۰۲۰	۰/۴۱۱	۰/۶۸۲
اثربخشی	۰/۱۰۳	۰/۸۵۵	۰/۳۹۳
بهبود پاسخگویی	۰/۱۹۷	۱/۶۵۱	۰/۱۰۰
کارایی	۰/۱۵۱	-۲/۴۴۶	۰/۰۱۵
اثربخشی	۰/۲۵۰	۲/۲۷۷	۰/۰۲۴
صرفه اقتصادی	۰/۰۳۹	۰/۵۵۶	۰/۵۷۸
کارایی	-۰/۱۰۴	-۱/۰۰۵	۰/۳۱۶
اثربخشی			
ضریب همبستگی چندگانه: ۰/۵۶۹		مقدار (F): ۴۲/۳۹۷	
ضریب تعدیل شده: ۰/۳۱۷			
ضریب تعیین: ۰/۳۲۴		سطح معناداری: ۰/۰۰۰	

مطابق یافته‌های جدول (۴-۱)، رگرسیون چندگانه بین شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از حسابرسی عملکرد (صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی) و کاهش فساد اداری، تنها مولفه‌های شفافیت اطلاعات ناشی از صرفه اقتصادی و کارایی در سطح معناداری ۰/۹۵ به ترتیب با ضرایب استاندارد شده ۰/۵۱۵ و ۰/۲۰۶، بهبود پاسخگویی ناشی از اثربخشی در سطح معناداری ۰/۹۵ با ضریب ۰/۱۵۱، مولفه ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از صرفه اقتصادی در سطح معناداری ۰/۹۵ با ضریب ۰/۲۵۰ بر کاهش فساد اداری موثر بوده‌اند. لذا متغیرهای شفافیت اطلاعات ناشی از اثربخشی، بهبود پاسخگویی ناشی از صرفه اقتصادی و کارایی و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از کارایی و اثربخشی از معادله رگرسیون خارج می‌شوند. بنابراین می‌توان براساس این چهار مولفه الگویی را معرفی کرد که براساس آن شکل منطقی‌تری، اثرات مولفه‌های تحت بررسی را بر کاهش فساد اداری مورد ارزیابی قرار داد.

جدول (۴-۲) رگرسیون چندگانه بین شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از حسابداری عملکرد صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی و شفافیت اطلاعات ناشی از صرفه اقتصادی

متغیر	ضرایب استاندارد شده	آماره t	آماره p
شفافیت اطلاعات	---	---	---
صرفه اقتصادی	۰/۵۵۶	۱۰/۶۸۵	۰/۰۰۰
کارایی	-۰/۰۸۴	-۱/۶۲۳	۰/۱۰۶
اثربخشی	۰/۲۲۹	۱/۸۹۰	۰/۰۶۰
بهبود پاسخگویی	۰/۰۶۶	۰/۵۵۲	۰/۵۸۲
کارایی	-۰/۱۱۹	-۱/۹۲۶	۰/۰۵۵
اثربخشی	۰/۲۵۶	۲/۳۵	۰/۰۱۹
صرفه اقتصادی	۰/۰۷۸	۱/۱۲۹	۰/۲۶۰
کارایی	-۰/۰۹۹	-۰/۹۶۴	۰/۳۳۶
اثربخشی			
ضریب همبستگی چندگانه: ۰/۳۸۴	مقدار (F): ۱۵/۲۴۵		
ضریب تعدیل شده: ۰/۱۳۸	سطح معناداری: ۰/۰۰۰		
ضریب تعیین: ۰/۱۴۷			

ابتدا شفافیت اطلاعات ناشی از صرفه اقتصادی را به عنوان متغیر وابسته در نظر می‌گیریم و تاثیر سایر متغیرها را بر آن بررسی می‌کنیم. مطابق یافته‌های جدول (۴-۲)، رگرسیون چندگانه بین شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از حسابداری عملکرد صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی و شفافیت اطلاعات ناشی از صرفه اقتصادی تنها مولفه‌های شفافیت اطلاعات ناشی از کارایی در سطح معناداری ۰/۹۵ با ضریب استاندارد شده ۰/۵۵۶ و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از صرفه اقتصادی در سطح معناداری ۰/۹۵ با ضریب ۰/۲۵۶، شفافیت اطلاعات ناشی از صرفه اقتصادی را تحت تاثیر قرار می‌دهند.

جدول (۳-۴) رگرسیون چندگانه بین شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از حسابداری عملکرد صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی و شفافیت اطلاعات ناشی از کارایی

متغیر	ضرایب استاندارد شده	آماره t	آماره p
شفافیت اطلاعات	۰/۵۴۰	۱۰/۶۸۵	۰/۰۰۰
کارایی	---	---	---
اثربخشی	۰/۱۶۳	۳/۲۲۳	۰/۰۰۱
بهبود پاسخگویی	۰/۵۸۸	۰/۳۰۵	۰/۰۰۰
کارایی	-۱/۱۱۸	-۱/۰۷۹	۰/۲۸۲
اثربخشی	-۰/۰۴۹	-۰/۸۶۷	۰/۳۸۷
ارتقاء اعتماد و درستی	۰/۲۶۶	۲/۴۱۰	۰/۰۱۷
کارایی	۰/۰۰۳	۰/۰۳۶	۰/۹۷۲
اثربخشی	-۰/۱۵۰	-۱/۴۳۵	۰/۱۵۲
ضریب همبستگی چندگانه: ۰/۵۴۲		مقدار (F): ۳۶/۶۷۶	
ضریب تعدیل شده: ۰/۲۸۵		سطح معناداری: ۰/۰۰۰	
ضریب تعیین: ۰/۲۹۳			

در این قسمت بهبود پاسخگویی ناشی از اثربخشی را بعنوان متغیر وابسته در نظر می‌گیریم و تاثیر سایر متغیرها را بر آن مورد بررسی قرار می‌دهیم. مطابق یافته‌های جدول (۳-۴)، رگرسیون چندگانه بین شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از حسابداری عملکرد صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی و شفافیت اطلاعات ناشی از

کارایی تنها مولفه‌های شفافیت اطلاعات ناشی از صرفه اقتصادی و اثربخشی در سطح معناداری ۰/۹۵ به ترتیب با ضرایب استاندارد شده ۰/۵۴۰ و ۰/۱۶۳، بهبود پاسخگویی ناشی از صرفه اقتصادی در سطح معناداری ۰/۹۵ با ضریب ۰/۵۸۸ و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از صرفه اقتصادی در سطح معناداری ۰/۹۵ با ضریب ۰/۲۶۶، شفافیت اطلاعات ناشی از کارایی را تحت تاثیر قرار می‌دهند.

جدول (۴-۴) رگرسیون چندگانه بین شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از حسابداری عملکرد صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی و بهبود پاسخگویی ناشی از اثربخشی

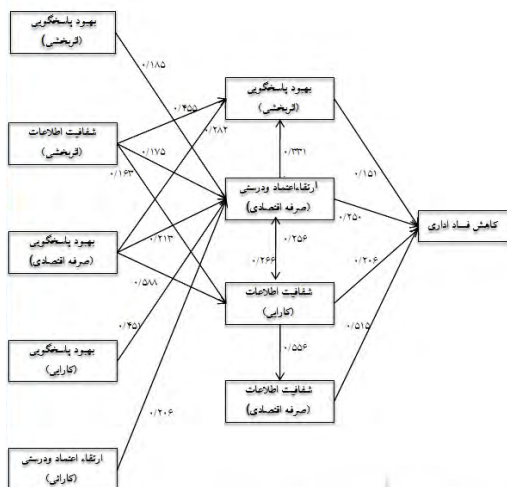
آماره p	آماره t	ضرایب استاندارد شده	متغیر	
۰/۳۰۱	-۰/۰۳۶	۰/۰۶۷	صرفه اقتصادی	شفافیت اطلاعات
۰/۴۰۵	۰/۸۳۴	۰/۰۵۵	کارایی	
۰/۰۰۵	۸/۲۲۱	۰/۴۵۵	اثربخشی	
۰/۰۱۸	۲/۳۷۰	۰/۲۸۲	صرفه اقتصادی	بهبود پاسخگویی
۰/۸۷۶	۰/۱۵۶	۰/۰۱۸	کارایی	
---	---	---	اثربخشی	
۰/۰۰۳	۳/۰۴۹	۰/۳۳۱	صرفه اقتصادی	ارتقاء اعتماد و درستی
۰/۵۳۰	-۰/۶۲۹	-۰/۰۴۴	کارایی	
۰/۳۲۱	-۰/۹۹۵	-۰/۱۰۲	اثربخشی	
مقدار (F): ۳۲/۷۱۰			ضریب همبستگی چندگانه: ۰/۳۳۰	
			ضریب تعدیل شده: ۰/۱۰۶	
سطح معناداری: ۰/۰۰۰			ضریب تعیین: ۰/۱۰۹	

مطابق یافته‌های جدول (۴-۴)، رگرسیون چندگانه بین شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از حسابداری عملکرد صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی و بهبود پاسخگویی ناشی از اثربخشی تنها مولفه‌های شفافیت اطلاعات ناشی از اثربخشی در سطح معناداری ۰/۹۵ با ضریب استاندارد شده ۰/۴۵۵، بهبود پاسخگویی ناشی از صرفه اقتصادی در سطح معناداری ۰/۹۵ با ضریب ۰/۲۸۲ و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی صرفه اقتصادی در سطح معناداری ۰/۹۵ با ضریب ۰/۳۳۱، بهبود پاسخگویی ناشی از اثربخشی را تحت تاثیر قرار می‌دهند.

جدول (۴-۵) رگرسیون چندگانه بین شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از حسابداری عملکرد صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از صرفه اقتصادی

متغیر	ضرایب استاندارد شده	آماره t	آماره p
شفافیت اطلاعات	۰/۲۱۳	۳/۰۱۶	۰/۰۰۳
کارایی	۰/۰۰۰	۰/۰۰۵	۰/۹۹۶
اثربخشی	۰/۱۷۵	۲/۹۰۲	۰/۰۰۴
بهبود پاسخگویی	-۰/۱۷۳	-۱/۴۸۵	۰/۱۳۹
کارایی	۰/۴۵۱	۳/۹۱۲	۰/۰۰۰
اثربخشی	۰/۱۸۵	۲/۶۶۲	۰/۰۰۸
صرفه اقتصادی	---	---	---
ارتقاء اعتماد و درستی	---	---	---
کارایی	۰/۲۰۶	۵/۵۷۲	۰/۰۰۰
اثربخشی	-۰/۱۵۰	-۱/۴۳۵	۰/۱۵۲
ضریب همبستگی چندگانه: ۰/۶۴۰		مقدار (F): ۱۸۵/۵۲۲	
ضریب تعدیل شده: ۰/۴۰۸		سطح معناداری: ۰/۰۰۰	
ضریب تعیین: ۰/۴۱۰			

در نهایت ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از صرفه اقتصادی را به عنوان متغیر وابسته در نظر می‌گیریم و تاثیر سایر متغیرها را بر آن مورد بررسی قرار می‌دهیم. مطابق یافته‌های جدول (۴-۵)، رگرسیون چندگانه بین شفافیت اطلاعات، بهبود پاسخگویی و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از حسابداری عملکرد صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از صرفه اقتصادی تنها مولفه‌های شفافیت اطلاعات ناشی از صرفه اقتصادی و اثربخشی در سطح معناداری ۰/۹۵ به ترتیب با ضرایب استاندارد شده ۰/۲۱۳ و ۰/۱۷۵، بهبود پاسخگویی ناشی از کارایی و اثربخشی در سطح معناداری ۰/۹۵ به ترتیب با ضرایب ۰/۴۵۱ و ۰/۱۸۵ و ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از کارایی در سطح معناداری ۰/۹۵ با ضریب ۰/۲۰۶، ارتقاء اعتماد و درستی ناشی از صرفه اقتصادی را تحت تاثیر قرار می‌دهند به طور کلی می‌توان نتایج حاصلی از الگوی معرفی شده را در شکل (۵-۱) ترسیم نمود.

محدودیت‌های تحقیق

پژوهش حاضر در قلمرو زمانی تابستان ۱۳۹۱ انجام گردیده، بنابراین تعمیم نتایج آن به دیگر زمان‌ها باید با احتیاط صورت پذیرد. تردیدی نیست که ابعاد و شاخص‌های فساد در دستگاه‌های اجرایی بسیار است اما به علت دشواری در امر کمی ساختن از یک سو و عدم جمع‌بندی و گسترش بیش از اندازه این عوامل از سوی دیگر موجب شده که در پژوهش حاضر تعدادی از ابعاد مورد مطالعه قرار گیرد. عدم وجود پیشینه کافی در رابطه با تحقیق یکی از محدودیت‌های عمده و در خور توجه این تحقیق محسوب می‌گردد.

پیشنهادات کاربردی

- با توجه به نتایج سؤالات ۱ و ۳ پیرامون بعد شفافیت اطلاعات و حسابرسی عملکرد پیشنهاد می‌شود مدیران دستگاه‌های اجرایی در جهت کاهش فساد اداری سازوکارهایی را برای فراهم آوردن شفافیت در دستگاه‌های اجرایی در نظر بگیرند. در این زمینه از راهکارهای پیشنهادی زیر می‌توانند بهره بگیرند:

۱- دسترسی آزاد به اطلاعات نحوه انتخاب پیمانکار، آئین نامه‌ها و دستورالعمل‌های انجام معاملات و کلیه خدمات ارائه شده توسط دستگاه‌های اجرایی.

۲- گزارشات حسابرسی عملکرد در کلیه بخش‌ها (تملک دارایی‌های سرمایه‌ای، هزینه‌ای، نحوه انجام معاملات، تشکیلات و روش‌ها، خط مشی‌های کلی دستگاه) تهیه گردد.

۳- مشخص نمودن استراتژی‌ها، اهداف، برنامه‌ها و خط‌مشی‌های دستگاه‌های اجرایی و توجیه کارکنان

نسبت به آن‌ها و اطمینان از درک آنها.

- با توجه به نتایج سؤالات ۱ و ۳ پیرامون بعد حسابرسی عملکرد و بهبود پاسخگویی پیشنهاد می‌شود مدیران دستگاه‌های اجرایی در جهت کاهش فساد اداری سازوکارهایی را برای بهبود پاسخگویی در دستگاه‌های اجرایی در نظر بگیرند. در این زمینه از راهکارهای پیشنهادی زیر می‌توانند بهره بگیرند:

۱- توجه کارکنان و مدیران واحدهای مختلف نسبت به گزارش و گزارش‌دهی از روند انجام امور مربوط به حوزه کاری خود و فرهنگ‌سازی در خصوص این امر.

۲- مدیران بایستی براساس مبانی علمی، به تجزیه و تحلیل گزارشات حسابرسی عملکرد (صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی) بپردازند تا بتوانند بهتر پاسخگویی صاحبان حق باشند.

۳- ارتقاء سطح علمی مدیران برای ارتقاء پاسخگویی، باید در دستور کار دستگاه‌های اجرایی قرار گیرد.

۴- طراحی سیستمی برای پاسخ به سؤالات و رسیدگی سریع و عادلانه به شکایات در دستگاه‌های اجرایی.

۵- قانونمند کردن روش‌هایی مانند نشست‌های پرسش و پاسخ یا حق طرح سؤال در نشریه‌ها، سایت‌های داخلی دستگاه‌های اجرایی.

- با توجه به نتایج سؤالات ۱ و ۳ پیرامون بعد حسابرسی عملکرد و ارتقاء اعتماد و درستی پیشنهاد می‌شود مدیران:

دستگاه‌های اجرایی در جهت کاهش فساد اداری سازوکارهایی را برای ارتقاء اعتماد و درستی در

دستگاه‌های اجرایی در نظر بگیرند. در این زمینه از راهکارهای پیشنهادی زیر می‌توانند بهره بگیرند:

۱- در یک بازنگری جدی قوانین و مقررات زائد و متناقض حذف شوند.

۲- قوانین ساده و گویا وضع شود تا از میزان تفسیر پذیری قوانین کاسته شود.

۳- کنترل‌های داخلی بایستی در همه بخش‌ها تقویت شود.

پیشنهادات برای تحقیقات آتی

۱- بررسی میزان توانمندی دستگاه‌های نظارتی کشور در انجام حسابرسی عملکرد به منظور کاهش فساد اداری در بخش دولتی.

۲- تحلیل آسیب‌شناسی فرایند تحول به نظام بودجه‌ریزی عملکرد به عنوان بستری برای انجام حسابرسی عملکرد در دستگاه‌های اجرایی.

۳- بررسی تطبیقی نحوه اجرای حسابرسی عملکرد در کشورهای پیشرو در این زمینه با اجرای حسابرسی عملکرد در ایران.

پی‌نوشت‌ها

1. United Nation Development Program

2. Corruption= (monopoly + Discretion) – (Accountability + Integrity) +

- Transparency)
3. Breen
 4. Armesterang
 5. Acceountability
 6. Wolf Accountability
 7. Efficiency
 8. Bertot et...al .
 9. Jencin li and Rahman
 10. Chi Lio et al
 11. Kim and Cho
 12. Luiz
 13. Cohen, Morgan and Kerjicie
 14. Cronbach Alpha
 15. United Nations Economic and Social Commission for Asia and Pacific (UNESCAP)

فهرست منابع

- ۱) ابن الرسول، اصغر و نصرالله خانی جاغرق (۱۳۸۳). «ارزیابی عملکرد در پروژه‌های فناوری اطلاعات»، ماهنامه تدبیر، ۱۴۹: ۲۴-۱.
- ۲) ارباب سلیمانی، عباس و محمود نفری (۱۳۷۵). اصول حسابرسی، انتشارات سازمان حسابرسی.
- ۳) اعتباریان، اکبر، مصطفی عمادزاده و علی روحانی (شهریور ماه) (۱۳۹۱). «حسابرسی عملکرد به عنوان رویکردی نوین در ارتقای پاسخگویی مدیریت»، مجموعه مقالات همایش ملی دانشگاه گرگان.
- ۴) اعتباریان، اکبر (۱۳۸۵). نظریه‌ها و الگوهای مدیریت دولتی با تاکید بر مسائل ایران، انتشارات دانشگاه آزاد واحد خوراسگان.
- ۵) بنی فاطمی کاشی، سید محمد رضا (بهار) (۱۳۸۳). «آشنایی با برخی مفاهیم حسابرسی عملیاتی (صرفه اقتصادی)»، مجله حسابرسان، سال ششم، شماره ۲۳، ص ۷۴-۷۰.
- ۶) بنی فاطمی کاشی، سید محمد رضا (پاییز) (۱۳۸۲). «آشنایی با برخی مفاهیم حسابرسی عملیاتی (اثر بخشی)»، مجله حسابرسان، سال پنجم، شماره ۱، ص ۵۵-۵۲.
- ۷) تقوی، علی (۱۳۸۵). «تاثیر فرهنگ سازمانی بر فساد اداری»، ماهنامه تدبیر، سال هجدهم، شماره ۱۸۱.
- ۸) ثقفی، فاطمه، کلثوم عباسی و علی عبدالهی (۱۳۸۶). «نقش دولت الکترونیک در کاهش فساد اداری در ایران»، مجموعه مقالات چهارمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات.

- ۹) جهانبخش، گیتی (۱۳۸۷). «نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در کاهش فساد اداری در سازمان مرکزی بانک رفاه»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران واحد پردیس قم.
- ۱۰) حافظ‌نیا، محمد رضا (۱۳۸۸). مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، چاپ سیزدهم، تهران: انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، ص ۳۴۴.
- ۱۱) دانایی‌فرد، حسن، سید مهدی الوانی و عادل آذر (۱۳۹۰). روش‌شناسی پژوهش کمی در مدیریت: رویکردی جامع، چاپ ششم، تهران: صفار- اشراقی، ۶۱۲ صفحه.
- ۱۲) روحانی، علی (۱۳۹۰). «رابطه بین حاکمیت دولت الکترونیک با ارتقاء سلامت نظام اداری مورد مطالعه دستگاه‌های اجرایی در سطح اصفهان»، مجموعه مقالات همایش ملی دانشگاه ایلام.
- ۱۳) صادقی، حسین، مجید صباغ‌کرمانی و وحید شقاقی‌شهری (۱۳۸۷). «بررسی اثرات تمرکززدایی مالی بر کنترل فساد»، مجله تحقیقات اقتصادی شماره ۴۳، پیاپی ۸۵، ص ۲۳۶ - ۲۰۷.
- ۱۴) عباس‌زادگان، محمد (۱۳۸۳). فساد اداری، چاپ اول، تهران: انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۱۶۸ صفحه.
- ۱۵) فاوچی، هادی (۱۳۸۷). رهنمودهای اجرای استانداردهای حسابرسی عملکرد، دیوان محاسبات کشور.
- ۱۶) قلی‌پور، رحمت‌الله (۱۳۸۴). «تحلیل رابطه الگوی حکمرانی خوب و فساد اداری»، نشریه فرهنگ مدیریت، شماره ۱۰ ص ۱۰۳-۱۲۷.
- ۱۷) معاونت برنامه‌ریزی و مدیریت منابع انسانی دفتر بهبود و ارزیابی عملکرد (۱۳۸۱). «شفافیت و پاسخگویی در نظام اداری (حکومت)»، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، صفحه ۱-۴۴.
- ۱۸) میرسپاسی، ناصر و محمدرضا باقرزاده (۱۳۸۶). «آسیب‌شناسی نظام پاسخگویی در سازمان‌های دولتی»، فصلنامه علمی ترویجی مدیریت، ۲ و ۷: ۲۰-۱.
- ۱۹) هیوز، آون (۱۳۹۲). مدیریت دولتی نوین، ترجمه: الوانی-خلیلی شوری، معمارزاده، انتشارات مروارید، چاپ چهاردهم.

20) Armstrong, E. (2005). United Nations. Integrity, "Transparency and Accountability in Public Administration: Recent Trends", Regional and International Developments and Emerging Issue, Economic & Social Affairs.

21) Anderson, T. B. (2009). "E- government as anti-corruption strategy", Information Economics and Policy, Vol. 21, pp. 201-210.

22) Bhatnagar, S. (2003). "E-government and access to information". Global Corruption Report. Washington DC: Transparency International, pp. 24.

23) Bertot, J. C., Jaeger P. T., Grimes J M. (2010). "Using ICTs to create a culture of transparency", E- Government and social media as openness and anti - corruption

- tools for societies, Government Information Quarterly, Vol. 27, pp. 264 – 271.
- 24) Breen, J. (2005). "At the Dawn of E- Government:" , The citizen as Customer Government Finance Review Vol. 16, N. 5.
- 25) Chi Lio, M., Chun Liu, M., Pey Ou. Y. (2010). "Can the Internet reduce corruption ? Across – country study based on dynamic panel data models", Government Information Quarterly, Vol. 28, pp. 47–53.
- 26) Hall, M. (2004). "An empirical investigation of the relationship between strategic performance measurement systems, role clarity, psychological empowerment and work outcomes", Academy of Management Journal, Vol. 38(5), pp. 142165-.
- 27) Jensen, N. M, Li, Q, Rahman, A. (2010)."Understanding corruption and firm responses in cross- National Firm Level surveys", Journal of International Business study, Vol. 41, pp. 14811504-
- 28) Kim, S., Cho, K. (2005). "Achieving Administrative Transparency Through Information Systems: A case Study in the Seoul Metropolitan Government" , 4th International Conference, Vol. 35, pp. 113123-.
- 29) Liu Z. (2007). "Understanding corruption through a cross- national comparison", State university of new York at Buffalo.
- 30) UN-ESCAP, Bangkok, Thailand , "What is good government", (2002). (online), <http://www.gdrc.org/u-gov/escap-governance.htm>.
- 31) UNDP. "Country Assessment in Accountability and Transparency (CONTACT) guidelines", (2002). (online), http://www.undp.org/governance/contact_2002.htm.
- 32) UNDP. "Anti- corruption practice not", (2004). (online), <http://www.undp.org/governance/docs/Ac-pn-English.pdf>.
- 33) Wescott, C., "Uneven Progress in Meeting E-Government Challenges in Asia-Pacific", (2010). (online), http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1570134.
- 34) Transparency International, "CORRUPTION MEASUREMENT TOOLS", (2010). (online), <http://www.transparency.org/country#IRN>.
- 35) United Nation Development Program, "Corruption and development", (2008). (online), http://www.undp.org/content/dam/aplaws/publication/en/publications/democratic-governance/dg-publications-for-website/corruption/Corruption_and_Development_Primer_2008.pdf